

REMISSVAR

2025-04-28

Dnr: BO 2025-0070

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L7@regeringskansliet.se

Betänkandet Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar (SOU 2025:16)

(dnr Ju2025/00400)

Inledning och avgränsning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Betänkandet är omfattande och innehåller ett stort antal förslag, varav många är eller kan vara av relevans för barn direkt och indirekt. Barnombudsmannen har valt att avgränsa sitt yttrande till synpunkter på vissa av de förslag som är särskilt relevanta ur ett barnrättsperspektiv.

Om barnrättsperspektivet och barns röster

Även om Barnombudsmannen i stora delar motsätter sig förslagen i betänkandet så välkomnar Barnombudsmannen att utredningen har lyft frågor om barns rättigheter och gjort egna analyser av hur förslagen förhåller sig till barnkonventionen. Det är också positivt att utredningen haft som ambition att bedöma konsekvenserna av förslagen för barn. Barnombudsmannen anser dock att det hade behövts en djupare analys, där de praktiska konsekvenserna av olika förslag lyfts fram ännu tydligare. Det framgår inte heller att utredningen inhämtat synpunkter från barn. Att lyssna in barn och deras erfarenheter är nödvändigt för att hitta adekvata lösningar och bedöma vilka åtgärder som kan vidtas för att kompensera för eventuella negativa konsekvenser som kan följa av förslagen. Barn är experter på sin egen situation och deras åsikter måste beaktas.

Att överväganden och förslag innehåller tydliga kopplingar till barnkonventionen och dess artiklar är en viktig del av genomförandet av barnkonventionen.¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) har också, genom sina senaste rekommendationer till Sverige, bland annat uppmanat staten att säkerställa att barnkonsekvensanalyser är en integrerad del av utredningar som föregår ny lagstiftning och att principen om barnets bästa konsekvent tillämpas i lagstiftningsrelaterade förfaranden. Barnrättskommittén har vidare uppmanat Sverige att tillhandahålla barnvänliga sätt att låta barn delta i arbetet med ny lagstiftning som har betydelse för möjligheterna att uppfylla åtagandet om barns

¹ Prop. 2017/18:186 s. 92-95

rättigheter.² Att barns rätt till delaktighet iaktas i processer och beslut som rör dem är en förutsättning för att kunna bedöma vad som är bäst för barnet.³

Förvar av barn (avsnitt 5.12.2 och 5.12.3)

Barnombudsmannen motsätter sig att möjligheterna att hålla barn i förvar utvidgas. Förslagen går längre än vad EU-rätten kräver och innebär enligt Barnombudsmannen icke motiverade försämringar för barn.

Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende, och barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp. Det framgår av artikel 16 i barnkonventionen. Vidare gäller enligt artikel 37 bland annat följande. Inget barn får utsättas för tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling. Inget barn får godtyckligt berövas sin frihet. Frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Varje frihetsberövat barn ska behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder.

Som utredningen konstaterar är barnrättskommittén mycket negativ till förvar av barn. Kommittén betonar den inneboende skada som kommer av allt frihetsberövande, och den negativa påverkan som placering i förvar kan få på barns fysiska och psykiska hälsa och på deras utveckling, även om de placeras i försvar under kort tid eller tillsammans med sina familjer. Kommittén påminner om att frihetsberövande av barn på grund av deras eller deras föräldrars migrationsstatus aldrig är förenligt med barnets bästa, inte ryms inom kravet på nödvändighet, inte står i proportion till orsaken, och kan utgöra grym, omänsklig eller förnedrande behandling. Vidare framhåller kommittén att när barnets bästa kräver att familjen hålls samman omfattas även barnets föräldrar av det tvingande kravet att inte frihetsberöva barnet, och myndigheterna måste välja lösningar för hela familjen som inte innefattar förvar.⁴ Barnrättskommittén har också i sina senaste rekommendationer till Sverige uppmanat staten att förbjuda och förhindra att barn placeras i förvar på grund av barnens eller deras föräldrars migrationsstatus, och bedöma barnens bästa och rätt till familjeliv i alla beslut som fattas som kan resultera i att deras föräldrar placeras i förvar eller utvisas på grund av sin migrationsstatus.⁵ Att besluta om regler som ger utökade möjligheter att hålla barn i förvar vore mot denna bakgrund ett steg i fel riktning.⁶

Även EU-rätten ger uttryck för en mycket restriktiv syn på förvarstagande av barn, och reglerna på migrationsområdet är utformade med beaktande av rättigheter för barn. Sålunda är också här barnets bästa en princip av central betydelse, liksom utgångspunkten att förvar ska vara en sista utväg, under så kort tid som möjligt, och att familjer ska hållas samman. Det talar starkt mot att införa nationella regler för barn som går längre än vad EU-rätten kräver.

Tidsgränser vid förvar av barn (avsnitt 7.4.8)

Barnombudsmannen motsätter sig förslaget att tiden ett barn ska få hållas i förvar förlängs till sex dygn och, om det finns synnerliga skäl, ytterligare sex dygn.

² CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 6(b) och 18(a)

³ Jfr artikel 3 och 12 i barnkonventionen

⁴ Se bl.a. barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 23 (2017) Gemensam allmän kommentar nr 4 (2017) av FN:s kommitté för skydd av migrantarbeters och deras familjers rättigheter och nr 22 (2017) av FN:s kommitté för barnets rättigheter om staternas skyldigheter rörande barns mänskliga rättigheter inom ramen för internationell migration i ursprungs-, transit-, destinations- och återvändandeländer, p. 9 och 11.

⁵ CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 43(c)

⁶ Jfr även artikel 41 i barnkonventionen

Förslaget innebär en fördubbling jämfört med i dag och medför en påtaglig försämring för barn. De skäl som utredningen hänvisar till motiverar inte utökade möjligheter för en så ingripande åtgärd som frihetsberövande av barn. Jämför vidare det som anförs ovan om rättigheter för barn när det gäller förvar.

Barnombudsmannen motsätter sig också förslaget att ett barn som av allmän domstol har utvisats på grund av brott ska få hållas i förvar i tre månader och, om det finns synnerliga skäl, ytterligare tre månader. När det gäller barn som ska utvisas på grund av brott måste det många gånger finnas tid att förbereda för utvisning under tiden som ett straff avtjänas. Tre – eller till och med sex – månader är mycket lång tid för ett barn att sitta frihetsberövad efter att påföljden verkställts, med de begränsningar och skadeverkningar det medför. Utredningen motiverar vidare förslaget bland annat med att det *kan antas* att lagstiftningen inom en snar framtid kan innehålla ökade möjligheter att besluta om utvisning på grund av brott och att straffmyndighetsåldern kan komma att sänkas, vilket i sin tur leda kan till fler fall av brottsutvisade barn. Enligt Barnombudsmannen är det inte rimligt att införa nya ingripande regler med hänvisning till något som ännu inte är beslutat, eller där förslagen inte ens är färdigremitterade. Det är också svårt att se varför fler fall av utvisning i sig skulle leda till ett behov av förlängda frister. Längre handläggningstider är inte ett godtagbart skäl för förlängning. Barnombudsmannen ser dessutom att det finns en risk att en lång tidsfrist riskerar att bli normaliserande. Jämför i övrigt det som anförs ovan om rättigheter för barn när det gäller förvar.

Barnombudsmannen motsätter sig förslaget att barn i ett säkerhetsärende ska få hållas i förvar i tre månader och, om det finns synnerliga skäl, ytterligare tre månader. Tre – eller till och med sex – månader är mycket lång tid för ett barn att sitta frihetsberövad med de begränsningar och skadeverkningar det medför. Om barn ska kunna tas i förvar i ett säkerhetsärende bör långa utredningstider hos Säkerhetspolisen inte drabba barnet. Barnombudsmannen ser dessutom att det, trots vad som sägs om nödvändighet och proportionalitetsbedömningar, finns en risk att en lång tidsfrist riskerar att bli normaliserande. Jämför i övrigt det som anförs ovan om rättigheter för barn när det gäller förvar.

Förutsättningarna för att besluta om förstärkt uppsikt (avsnitt 6.6.4)

Barnombudsmannen – som inte yttrar sig särskilt över förslagen som rör uppsikt som alternativ till förvar – vill framhålla följande när det gäller möjligheten att förena ett beslut om uppsikt med skyldighet att vistas inom ett geografiskt område med villkor om elektronisk övervakning. Utredningen gör bedömningen att någon uttrycklig åldersgräns inte bör införas. Detta motiveras framför allt av att en åldersbegränsning, till exempel 15 år, skulle innebära att barn under 15 år i stället behöver hållas i förvar. Barnombudsmannen delar i och för sig uppfattningen att förstärkt uppsikt är mindre ingripande än förvar, men som framgår ovan motsätter sig Barnombudsmannen att möjligheterna att hålla barn i förvar utvidgas.

Också elektronisk övervakning är en tvångsåtgärd och innebär en påtaglig frihetsbegränsning. Att tvingas bära en fotboja påverkar barnets rättigheter och kan upplevas som besvärande både fysiskt och psykiskt samt stigmatiserande och diskriminerande.⁷ Om elektronisk övervakning ska få användas mot barn måste det tydliggöras att åtgärden, med hänvisning både till proportionalitetsprincipen och samhörighet med vuxna föräldrar, endast kan användas i sällsynta undantagsfall. Utredningen framhåller när det gäller

⁷ Jfr bl.a. artikel 2, 6 och 16 i barnkonventionen

barnfamiljer att avvikanderisken kan begränsas genom att förstärkt uppsikt används för vårdnadshavarna, och att något behov av att också använda sig av förstärkt uppsikt för ett yngre barn i familjen då knappast kan finnas. Barnombudsmannen anser att också detta måste tydligt framgå av författningskommentaren.

Offentligt biträde ska kunna förordnas för barn i mål om uppsikt (avsnitt 10.3.6)

Barnombudsmannen välkomnar förslaget att offentligt biträde som huvudregel ska förordnas för ett barn i mål och ärenden om uppsikt. Dock anser Barnombudsmannen att utrymmet att underlåta att förordna att biträde bör begränsas till fall då det är *uppenbart* att behov av biträde saknas.

Barn har rätt att bedömas på sina egna villkor och inte enbart som en del av en familj. Det är dock många gånger svårt för ett barn att tillvarata sin rätt på egen hand. Att barn får rätt till ett offentligt biträde är därför positivt. Barnombudsmannen anser att det också av författningskommentaren bör framgå att utrymmet att på grund av att behov saknas underlåta att förordna ett biträde för barnet är mycket begränsat.

Offentligt biträde ska alltid förordnas för barn som hålls i förvar (avsnitt 10.3.7)

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget att offentligt biträde alltid ska förordnas för barn som hålls i förvar.

Barn har många gånger svårt att på egen hand ta tillvara sina rättigheter och det gäller i än större utsträckning om barnet är frihetsberövat. Att frihetsberövade barn har rätt att snarast få tillgång till juridiskt biträde framgår också uttryckligen av artikel 37(d) i barnkonventionen.

Barn som hålls i förvar ska erbjudas utbildning (avsnitt 12.5.4)

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barn har enligt artikel 28 i barnkonventionen rätt till utbildning. Om barn placeras i förvar annat än mycket korta perioder är det angeläget att det finns möjlighet att ta tillvara tiden. Utbildning är viktigt för barn och en dessutom en skyddsfaktor för barns utveckling. Barnombudsmannen vill dessutom understryka betydelsen av att andra rättigheter som barnet har enligt barnkonventionen, såsom exempelvis rätten till fritid och lek⁸, tillgodoses vid ett frihetsberövande.

Övrigt

Barnombudsmannen konstaterar att betänkandet, utöver vad som tagits upp i detta yttrande, innehåller en mängd förslag som – även om de inte är särskilt inriktade på barn – kan påverka barn direkt eller indirekt genom att de påverkar barnens föräldrar eller andra närstående. Barnombudsmannen vill därför avslutningsvis påminna om att hänsyn alltid måste tas till barnets rättigheter och en bedömning av barnets bästa alltid göras, när en åtgärd rör ett barn. Barnets intressen måste beaktas både när åtgärden beslutas och när åtgärden genomförs.

⁸ Artikel 31

Beslut har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit juristen Magdalena Wikstrand Danelius. I den slutliga handläggningen av ärendet har även chefsjuristen Tove Björnheden deltagit.

Juno Blom
barnombudsman